

הקדיש, החורבן והקדושה הנצחית

מסע אל משמעותה של קהילה חיה
בעשרה בטבת

מאמר זה בוחן את הקשר העמוק בין תפילת
הקדיש, הנאמרת על ידי אבלים, לבין יום עשרה
בטבת, המציין את תחילת חורבן הבית הראשון. כיצד
נקבע יום זה כיום הקדיש הכללי לזכר קורבנות
השואה שמקום קבורתם לא נודע? התשובה
טמונה בהבנה מחודשת של מהות הקדושה, ואופן
הופעתה בתוך הוויתו הנצחית של עם ישראל.

הקדושה מתגלה רק בתוך קהילה

"וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

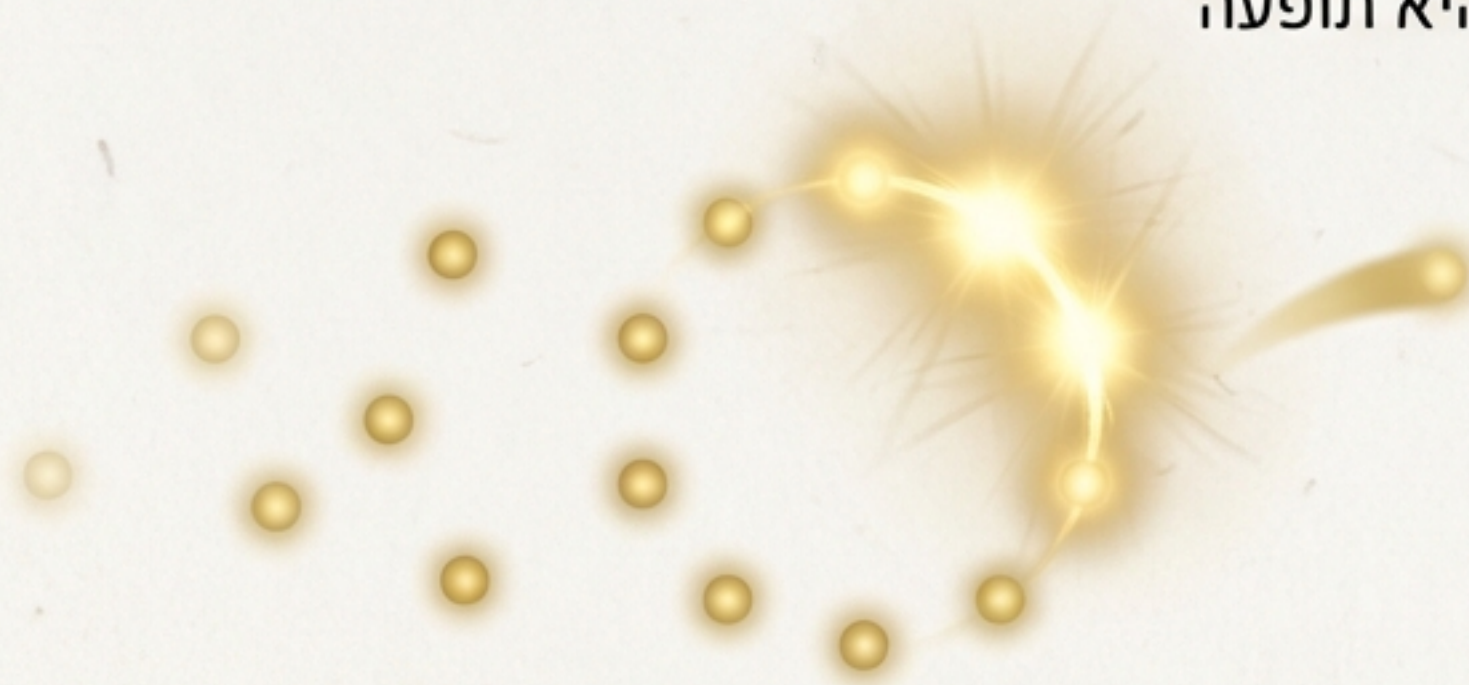
(ויקרא כ"ב, ל"ב)

מקור תלמודי

"א"ר יוחנן... כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה... אתיא תוך-תוך... מה להלן עשרה אף כאן עשרה" (מגילה כג' ע"ב).

הסבר

חז"ל קובעים עיקרון יסודי: כל ביטוי של קדושה ציבורית מחייב נוכחות של עשרה מישראל (מניין). המספר עשר מסמל את המעבר מהיחיד אל הכלל, את יצירתה של חטיבה קולקטיבית אחת – ממשות חברתית. הקדושה אינה מושג פרטי או אזוטרי; היא תופעה חברתית-ממשית.

פרדוקס הקדושה: נבדלת ונוכחת בעת ובעונה אחת

מחד (טרנסצנדנטיות)

מושג הקדושה נושא בחובו רעיון של נבדלות, פרישות והתעלות מעל המציאות הגשמית.

מאידך (אימננטיות)

הפסוק מדגיש "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". חלוצה של הקדושה תלויה לחלוטין בהטמעתה בתוך הוויה קולקטיבית חיה.

מסקנה

הקדושה זקוקה לעולם כדי להתגלות. היא אינה יכולה להתקיים בלעדיו. היא תופעה מטאפיזית-חברתית שנוצרת כאשר עשרה מישראל "מחילים ומכילים" אותה כחלק מהווייתם המשותפת. לכן, אפילו תשעה צדיקים גמורים אינם יכולים לייצר את השלמות הקהילתית הנדרשת.

כשהמקדש חרב, העם הפך למשכן

הבעיה

חורבן המקדש משמעותו הסתלקות הקדושה מהעולם. אלוהים, כביכול, הופך 'חסר בית', והקדושה מאבדת את ממשותה הפיזית.

הפתרון

העם היהודי עצמו ממשיך לשאת את לפיד הקדושה. הוא הופך להיות הגוף הנושא את הקדושה האימננטית.

הסבר

סוד הנצחיות של עם ישראל גלום בהיותו נושא הקדושה. הקהילתיות היהודית החיה היא זו שמגלמת את היכולת לחיות בו-זמנית בתוך הטבע ומחוצה לו – אומה ארצית הנושאת בתוכה יסוד נצחי.

"ואלו הן נוראותיו: שאלמלא מוראו של הקב"ה, היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות?" (יומא סט' ע"ב).

ששפך חמתו על העצים ועל האבנים, ולא על ישראל

העצים והאבנים

המדרש (אינה רבתי)

"מזמור לאסף... אלא משל למלך... עלה לחופה וקרע את הוילאות...
מזמר אני שהפך חופתו של בנו ולא שפך חמתו על בנו. כך
אמרו לאסף: הקב"ה החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר? אמר
להם: מזמר אשר אני ששפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים, ולא
שפך חמתו על ישראל."

ישראל

הפרשנות העמוקה

זו אינה רק אנחת רוחה על הצלת העם. זוהי הצהרה תיאולוגית מכוננת.
כל עוד הממשות היהודית-אנושית חיה וקיימת, הקדושה
האימננטית ממשיכה לפעום בלב ההווה. ה"עצים והאבנים" הם
משניים; הגוף החי של האומה הוא העיקר.

הקדיש: המניפסט של הקדושה החיה

אם הקדושה שוכנת בקהילה החיה, כיצד היא באה לידי ביטוי? תפילת הקדיש היא התשובה.
נוסח התפילה הוא מניפסט של שלום של ייחול ודרישה להטמעת הקדושה בממשות הריאלית.

יתגדל ויתקדש שמה רבא.

בעלמא די ברא כרעותה, וימליך מלכותה...

הסבר ראשוני

אנו לא רק מתפללים על התגדלותו המופשטת של אלוהים, אלא דורשים
שהיא תתרחש "בעלמא" – בתוך העולם הממשי, בתוך ההווה.

בחייו וביומיו ובחיי דכל בית ישראל

“...בְּחַיֵּינוּ וּבְיוֹמֵינוּ וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבְזֶמַן קָרִיב...”

ניתוח: (Frank Ruhl Libre)

התפילה קושרת באופן מפורש את התגדלות הקדושה בחיים הממשיים והקונקרטיים של הקהילה (“בחייו וביומיו”) ובנצחיותו של הכלל (“ובחיי דכל בית ישראל”).

התובנה: (Frank Ruhl Libre)

הקדושה אינה תלויה במקום פיזי, אלא בזמן החי והמתמשך של האומה. נצחיות הקיום היהודי היא הערובה להופעת הקדושה בעולם.

תנועת המטוטלת: 'סובב כל עלמין וממלא כל עלמין'

שלב 2: התעלות מעל הממשות (סובב)

**"לֵעֵלָא מִן כָּל בְּרִכְתָּא שִׁירְתָּא
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא,
דְּאֻמִּירוֹן בְּעֵלְמָא..."**

סיוג מידי. אותה קדושה שצומחת
מהעולם, היא בעומקה גבוהה ונעלה ממנו.

שלב 1: צמיחה מתוך הממשות (ממלא)

"יְתַבְּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר..."

פירוט המראה כיצד הברכה, השבח
והפאר צומחים *מתוך הממשות ההווייתית.

ההגדרה החסידית

זוהי תנועה דואלית טיפוסית של קדושה אימננטית-טרנסצנדנטית: נוכחת
וממלאת את העולם, אך בו זמנית סובבת אותו ומובדלת ממנו.

כוחו של ה"אמן": להפוך תפילה למציאות

ואמרו אמן

המשמעות

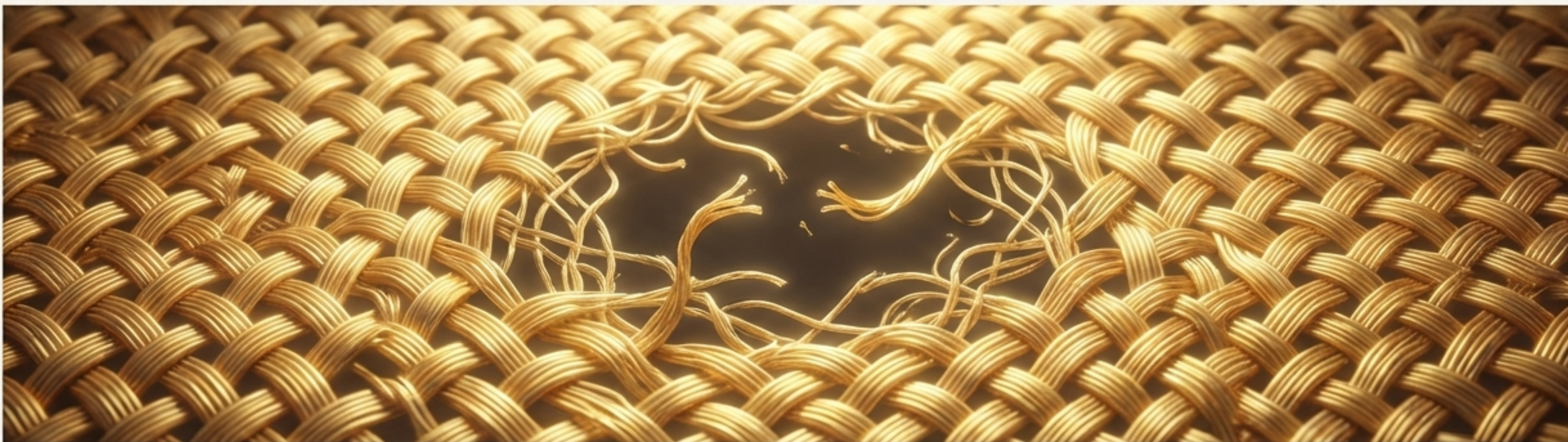
אמירת ה"אמן" היא האקט שבו הקהילה מקבלת על עצמה את הכרזת האמונה של הקדיש. זהו רגע של הטמעה רצונית.

הטרנספורמציה

באמצעות ה"אמן" הנאמר שוב ושוב על ידי הציבור, התפילה הופכת מכמיהה אבסטרקטית למשהו שמתקבל ומוטמע הלכה למעשה בהוויה הממשית של קהילת הברית החיה. היא הופכת להיות "אמת".

מות היחיד: קרע במארג הקדושה קהילתית

“אחד מבני החבורה שמת, תדאג כל החבורה כולה” (שבת קה' ע"א).

הבעיה

בפטירתו של אדם, הוא נעקר מהממשות ההוויתית של קהילת הברית. נוצר חלל. זוהי גריעה ממשית בלכידות הקהילתית, זו שנושאת בתוכה את הקדושה.

הסבר

המוות אינו רק טרגדיה אישית של הפרט ומשפחתו. הוא אירוע קהילתי. מותה של הלכידות הקבוצתית, שהקדושה מוּמַנֶת בה, הוא פגיעה ישירה בקדושה עצמה.

אמירת הקדיש: משימת התיקון של החלל

מהות התיקון

את המת הפרטי לא ניתן להשיב. אבל את הגריעה בממשות הקדושתית, ניתן וצריך לתקן.

הפתרון ההלכתי

מדוע דווקא היתומים אומרים קדיש? כי על מי שאמונים על המשך ונוכחותו של המת, מוטלת החובה להשלים את החלל שנוצר.

התהליך

אמירת הקדיש היא מאמץ מיוחד שכולו קודש לזכרו של הנפטר. זוהי פעולה של השלמה, של איחוי הקרע, של חיזוק המארג הקהילתי שנפגע. בכך, היתומים ממלאים את מקומו הנפקד של המת ומבחו ומבטיחים את המשך קיומה השלם של הקדושה הקהילתית.

עשרה בטבת: מחורבן המקדש ל"יום הקדיש הכללי"

עשרה בטבת

הקשר ההיסטורי

ביום עשרה בטבת, יום תחילת המצור על ירושלים שהוביל לחורבן הבית הראשון, קבעה הרבנות הראשית את "יום הקדיש הכללי".

למי הוא מיועד?

היום מוקדש ספציפית למיליוני קורבנות השואה שזמן ומקום מותם לא נודע. יהודים שנעלמו לתוך ואקום, ללא קבר וללא זכר.

השאלה

מדוע נבחר דווקא יום זה? הקביעה, הקביעה, גם אם לא במודע, נושאת משמעות תיאולוגית עמוקה.

השואה כקטסטרופה תיאולוגית

השאלה "איפה היה אלוהים?"

אינה שאלה על נוכחותו המופשטת, אלא שאלה על בסיס קיומה של הקדושה הממשית בעולם, לאחר שהכלי המרכזי המרכזי שלה נפגע אנושות.

ההבדל המהותי מחורבן הבית

- בחורבן: ניתן היה לשיר 'מזמור לאסף', כי ה"שפך חמתו על העצים ועל האבנים".
- בשואה: לדאבון לב, החמה נשפכה על הממשות החיה, על הלב הפועם של האומה היהודית.

הגריעה הכפולה

הקדושה האימננטית, שנגרעה עם חורבן חורבן הבית, נגרעה ביתר שאת כשהקרקע בערה תחת הקיום היהודי באירופה. נוצר וואקום אדיר בקדושה.

יום הקדיש הכללי: תיקון הוואקום והכרזת נצח

הפעולה

ביום זה, אנו חוזרים ומצרפים את מיליוני הנרצחים אל תוך האימננטיות הקדושתית המפעמת בבסיס הווית הנצח של האומה.

ההצהרה

איננו מקבלים את הוואקום. באמירת הקדיש הכללי, אנו מכריזים שנצחיותו של אלוהים אינה מופשטת ותקועה בטרנסצנדנטיות. היא חיה, קיימת, נושמת ומפעמת בהווייתנו המתחדשת.

התיקון האולטימטיבי

זוהי הפעולה הקהילתית הגדולה ביותר של איחוי. העם החי, בשם אלה שאינם, עומד יחד וממלא מחדש את החלל, ומאשרר את כוחה של הקדושה להתקיים בתוכו, כנגד כל הסיכויים.

יתגדל ויתקדש שמה רבא!